

ПРИБУТКОВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРИРОДА КАТЕГОРІЇ

**АНТОНЮК Р.Р., АСИСТЕНТ,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

В статті досліджено генезис категорії прибутковості. Розкрито теоретичну суть дефініції прибутковості сільськогосподарського підприємства на сучасному етапі розвитку економічної науки. Охарактеризовано параметри прибутковості сільськогосподарських підприємств.

Genesis of category profitability is investigated in the article. Theoretical essence of the definition of farm profitability at the current stage of economic science is solved. Parameters profitability of agricultural enterprises are characterized.

Постановка проблеми. Вирішальне значення прибутковості підприємства при ринковій економічній системі в середовищі наукової громадськості не піддається сумніву. Разом з тим, на сьогодні, серед науковців немає спільного бачення теоретичної сутності цієї дефініції, що вочевидь є проблематичним при вирішенні практичних завдань підвищення ефективності діяльності підприємств.

В науково-практичних дослідженнях економічної науки чималої ваги приділяється пошуку шляхів підвищення прибутковості аграрних підприємств. Однак питанню визначення теоретичної сутності дефініції прибутковості присвячено не дуже багато публікацій. Наявні ж дослідження акцентують увагу на відмінних аспектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При дослідженні поняття “прибутковість” виявлено, що в економічній теорії існує кілька концептуальних підходів щодо розуміння даної категорії.

Так одними авторами поняття прибутковості асоціюється із значенням безбитковості. Прихильниками такого трактування є зокрема Зятковський І.В. [1], Ковальов В.В. [2], Орлов О.А., Рясних Е.Г. [3].

З іншого боку, в дослідженнях таких авторів як Мец В.О [4], Мних Є.В. [5] Рішар Ж. [6], Зятюк Н.В. при визначенні суті прибутковості, ця категорія асоціюється з категорією рентабельності, що визначає її, як рівень прибутковості у відсотках. Тобто – відносний показник, за допомогою якого оцінюється фінансова результативність різних видів діяльності підприємств, реалізації окремих видів продукції та послуг, галузей виробництва. З допомогою комплексу показників

рентабельності проводиться рейтингова оцінка різних сфер господарської діяльності, приймається рішення про інвестування тощо. Однак таке трактування зводиться до оцінки прибутковості підприємства лише через сукупність відносних показників на конкретний момент часу і не дає можливості до розуміння глибинного змісту цієї категорії. На нашу думку, рентабельність доцільно використовувати лише як один з параметрів прибутковості.

Є. Брігхем [7] розглядає прибутковість підприємства з позиції менеджменту як “загальний результат поєднання засобів проведення курсу компанії і відповідних рішень”

Більш охоплюючий підхід запропонували інші автори, його можна означити як “генерація прибутку”. Прибутковість підприємства визначається як його спроможність отримувати прибуток і проводити рентабельну діяльність. В такому розумінні прибутковість широко висвітлюється І.О. Бланком [8] а також В.Г. Загороднім та В.Г. Вознюком [9]. Схожої точки зору дотримується при визначенні прибутковості і Хмелевський О.В.: «Прибутковість підприємства – це стан підприємства, що вказує на здатність генерувати прибуток, здійснювати рентабельну діяльність, забезпечувати платоспроможність, зростання та сталий розвиток» [10 с.19]. Такий підхід, на нашу думку може бути визначений як базовий. Разом з тим, на наш погляд, не варто звужувати сутність прибутковості лише до сукупності потенційних “перспектив” та можливостей.

Визначення цілей статті. Кожне з наведених трактувань, розкриває різні сторони категорії прибутковості, однак, вважаємо, самостійно не може прийматися як завершене. Тому постає необхідність у визначенні даної дефініції, що якнайповніше відображає її сутність

Виклад основного матеріалу статті. На нашу думку прибутковість підприємства є складною та багатогранною економічною категорією, що одночасно характеризує як одержані результати діяльності підприємства так і можливості отримувати прибуток в майбутньому. Тому: під прибутковістю слід розуміти стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної так і всієї господарської діяльності, який полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами, в розмірі достатньому для ефективного подальшого функціонування.

На нашу думку таке трактування може відображати характеристику прибутковості підприємств не лише потенційно

прибуткових але, головню, тих, що досягли необхідного рівня прибутку. Відповідно, прибутковість підприємства підтверджує досягнену ним, високого рівня економічну ефективність, відображаючи дійсні результати, та можливість до самофінансування, розширеного відтворення та розвитку загалом.

Виходячи з цього твердження, прибутковість підприємства оцінюється з позиції таких взаємопов'язаних параметрів: розмірності, якості, потенціалу. Виділення параметрів прибутковості дозволяє комплексно оцінити прибутковість, провести рейтингову оцінку підприємств та визначити найперспективніші.

Найважливішим параметром прибутковості підприємства безумовно є розмірність, що виражається величиною одержаних фінансових результатів підприємства по підсумку здійснюваної ним господарської діяльності. Розмірність прибутковості доцільно оцінювати за допомогою комплексу абсолютних та відносних показників. Абсолютним показником прибутковості є маса прибутку, що набуває таких форм:

- чистий прибуток;
- операційний прибуток;
- прибуток від сільськогосподарської діяльності;
- прибуток від фінансової діяльності;
- прибуток від інвестиційної діяльності.

Величина даних показників характеризує можливість підприємства до розширеного відтворення. Відносні показники рентабельності, що відображають величину одержаного підприємством зиску на одиницю затрат, авансованого ресурсу, капітал включають нижче наведені.

Відносні показники прибутковості виражають співвідношення прибутку з певною базою порівняння. Норма прибутку, або, рентабельність активів характеризує прибуток отриманий підприємством на весь авансований капітал. Рентабельність власного капіталу відображає суму прибутку отриманого підприємством на одиницю власного капіталу підприємства. Рівень рентабельності є визначальним серед показників рентабельності, адже, характеризує ефективність здійснених підприємством витрат на виробництво продукції. Даний показник дає можливість оцінити прибутковість різних видів продукції, інвестиційну привабливість різних галузей, та дає можливість порівнювати ефективність господарсько-комерційної різних підприємств.

Висновки про економічну ефективність підприємства базовані на факті наявності прибутку, та певної норми прибутку є неповними і не можуть однозначно характеризувати прибутковість підприємства. Адже джерелами чистого прибутку можуть бути як результати основної діяльності, так і інші доходи, часом випадкового характеру, або ж зумовлені побічними видами діяльності. З цієї позиції необхідним є визначення якості прибутковості. Дана дефініція на сьогодні не дуже широко висвітлена в публікаціях.

Якість прибутковості більшість авторів схильні оцінювати через параметри динаміки фінансових результатів, структури прибутку відповідно до порядку його визначення, достовірності відображення даних. Так Подлужна Н.О. [11] розглядає якість прибутку як частку операційного прибутку в сумі загального фінансового результату підприємства.

Хмелевський О. в цьому контексті пропонує визначати якість прибутку через співвідношення прибутку від операційної діяльності та прибутку від звичайної діяльності.

На нашу думку, якість прибутковості сільськогосподарського підприємства є параметром, що відображає джерела формування фінансових результатів, таким чином, будучи комплексною відносною оцінкою управління діяльності підприємства.

Якість прибутковості акумулює сукупність параметрів прибутку, що відображають ефективність здійснення діяльності підприємства в контексті виконання його місії. Тому при її оцінці потрібно враховувати специфіку його діяльності. Якість прибутковості сільськогосподарського підприємства характеризує вплив ефективності сільськогосподарської діяльності на загальну фінансову результативність підприємства, віддзеркалюючи ефективність реалізації стратегії підприємства, виробничої діяльності та фінансового менеджменту, та виражається через співвідношення прибутку від сільськогосподарської діяльності та чистого прибутку підприємства. Така пропозиція обґрунтовується наступними міркуваннями: чистий прибуток підприємства є узагальнюючим результатом підприємницької діяльності, відображуючи рівень використання підприємством внутрішніх та зовнішніх можливостей, а також обумовлює здатність підприємства до розвитку. Прибуток від здійснення сільськогосподарської діяльності відображає ефективність здійснення основної діяльності в контексті виконання виключної місії сільськогосподарського підприємства, а також результативність галузевого управління.

Тож для оцінки якості прибутковості сільськогосподарського підприємства пропонується застосовуватися коефіцієнт якості прибутковості ($КЯПсг$). Розрахунок даного показника набирає одного з двох варіантів обчислення:

$$\text{при } ЧП, Псг > 0 \quad КЯПсг = + \left| \frac{Псг}{ЧП} \right| \quad (1)$$

$$\text{при } ЧП < 0, \text{ або (і) } Псг \leq 0 : КЯПсг = - \left| \frac{Псг}{ЧП} \right| \quad (2)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток (форма №2);

$Псг$ – прибуток від сільськогосподарської діяльності (форма №50-сг)

Необхідність застосування різних варіантів розрахунку коефіцієнта обґрунтовується певними логічними допущеннями, доцільними при врахуванні математичних властивостей частки. Так, якщо порівнювати величини фінансових результатів потрібно мати на увазі: збиток у чисельнику або знаменнику формули вказує на незадовільну якість прибутковості підприємства, оскільки в першому випадку сільськогосподарське підприємство не виконує заданої місії, а в другому воно демонструє критичні помилки в плануванні та управлінні, і розрахунок коефіцієнта відповідно набуває вигляду 2, також – якщо від’ємними є і чисельник і знаменник, то це вказує на край неефективне управління діяльністю, та прибутковістю, зокрема. По підсумках розрахунку ми можемо отримати значення коефіцієнта яке належить одному з трьох можливих важливих діапазонів: $КЯПсг \leq 0$, $0 < КЯПсг < 1$, $КЯПсг > 1$, що свідчить про неприйнятну належну чи допустиму якість прибутковості.

Рівень досягнення результатів є наслідком рівня ефективності використання потенціалу прибутковості сільськогосподарського підприємства.

Потенціал прибутковості – це сукупність вихідних умов господарювання, що відображають можливості підприємства здійснювати рентабельну діяльність, одержуючи та нарощуючи в її результаті прибуток. Потенціал прибутковості є змістовним елементом загальногосподарського потенціалу підприємства.

Краснокутська [12] визначає потенціал прибутковості як внутрішні резерви, що є різницею між прихованими і явними можливостями зростання прибутку. Він є невід’ємною складовою економічного потенціалу і визначається станом і рівнем використання

потенціалів: виробничого, конкурентоспроможності, зниження витрат і зростання доходності. Традиційно до складу потенціалу включають:

- трудовий потенціал;
- фінансовий потенціал;
- матеріальний, який складається з основних фондів (засобів) і оборотних активів;
- нематеріальний потенціал;
- інформаційний потенціал.

Проте, потенціал прибутковості не є просто сукупністю певних ресурсів. Його рівень визначається рівнем поєднання різних елементів ресурсного потенціалу, його структурою, що визначатиме стійкість та конкурентоздатність підприємства на ринку, та визначатиме можливість одержання прибутку в перспективі. Тому важливими показниками потенціалу прибутковості виступають якість кадрового потенціалу, якість управління активами, платоспроможність, структура капіталу. Ці параметри представляють інтерес для власників та потенційних інвесторів, що і визначає перспективи підприємства за ринкових умов. Потенціал прибутковості сільськогосподарського підприємства має свої специфічні особливості, що зумовлені особливістю галузі. Так на можливість одержування підприємством прибутку впливає розмір якості та розташування використовуваних підприємством сільськогосподарських угідь, залежність від природних умов, якості біологічних ресурсів.

Висновки. Генезис поглядів на категорію прибутковості визначив наявність чималої кількості відмінних трактувань. В процесі дослідження виявлено, що прибутковість підприємства є багатогранною комплексною економічною категорією, яка характеризується параметрами розмірності, якості та потенціалу. Тому, за допомогою комплексу показників, може характеризувати досягнуту та перспективну результативність підприємства. Визначення показників оцінки прибутковості сільськогосподарських підприємств дає можливість розробляти в подальшому програми розвитку галузі.

Література

1. Зятковський І. В. Фінанси підприємств / І.В. Зятковський. – К.: Кондор, 2003. – С. 64.
2. Ковалев В. В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 1998. – С. 299-303 с.

3. Орлов О. А. Маржинальная прибыль в экономических расчетах на промышленных предприятиях. / О. А. Орлов, Е. Г. Рясних. – К.: Издательский дом “Скарбы”, 2003. – С. 6.

4. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства. Навч. посіб / В.О. Мец. – К.: Вища шк., 2003. – С. 90.

5. Мних В. Економічний аналіз Підручник / В. Мних. – вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 219.

6. Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия / Пер. с франц. под ред. Л.П.Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – С. 24-26.

7. Бригхем С. Ф. Основы финансового менеджменту / С.Ф.Бригхем: Пер. з англ. – Київ: Молодь, 1997. – С. 119.

8. Бланк И. А. Управление прибылью / И.А Бланк. – К.: Ника-Центр, 1998. – С. 519.

9. Загородній В. Г. Фінансовий словник. / В.Г. Завгородній – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005. – С. 452

10. Хмелевський О. В. Механізм управління прибутковістю промислового підприємства (на прикладі машинобудування). дис. ... кандидата. екон. наук : 08.00.04 / Олег Васильович Хмелевський. – Хмельницький, 2008. – 252с.

11. Подлужная Н. А. Организация управления экономической безопасностью предприятия: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / Донецкий ун-т. –Донецк, 2003. – С. 8

12. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник / Н.С. Краснокутська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.